

К.М.Мирзаахмедов
ЎзМУ доценти, PhD

ДАВЛАТ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ҲОЗИРГИ БОСҚИЧИДА БОШҚАРУВ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ УСУЛЛАРИ

Аннотация: Ушбу мақолада давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш жараёнининг назарий-концептуал асослари, илмий йўналишлари, босқичлари ҳамда баҳолаш индикаторлари очиб берилган. Шу билан бирга, давлат бошқарувида сифат ва натижадорликка эришиш омили сифатида бошқарувнинг институционал-функционал жараёнлари самарадорлигини баҳолаш илмий асослантирилган.

Калит сўзлар: бошқарув, давлат бошқаруви, самарадорлик, баҳолаш, натижадорлик, давлат бошқаруви органлари, бошқарувчи кадрлар, давлат хизмати, легитимлик.

МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЕМ ГОСУДАРСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Аннотация: В статье описаны теоретические и концептуальные основы, научные направления, этапы и оценочные показатели процесса оценки эффективности государственного управления. При этом оценка эффективности институционально-функциональных процессов управления как фактора достижения качества и эффективности в государственном управлении имеет научную основу.

Ключевые слова: управление, государственное управление, эффективность, оценка, действенность, органы государственного управления, управленческий аппарат, государственная служба, легитимность.

METHODS FOR ASSESSING THE EFFICIENCY OF MANAGEMENT AT THE CURRENT STAGE OF STATE DEVELOPMENT

Annotation: This article describes the theoretical and conceptual basis, scientific directions, stages and evaluation indicators of the process of evaluating the effectiveness of public administration. At the same time, the assessment of the effectiveness of institutional-functional processes of governance as a factor in achieving quality and efficiency in public administration is scientifically based.

Keywords: governance, public administration, efficiency, evaluation, efficiency, public administration bodies, management staff, public service, legitimacy.

“Самарадорлик” тушунчаси кўп маънолилигига кўра турлича изоҳга эга. Улардан бирини танлаш ёки янгисини ижод этиш муайян таҳлилнинг мақсадига, шунингдек, тадқиқотнинг танланган методологиясига боғлиқ. Самарадорлик изоҳининг турли-туманлиги, ҳаттоки, аниқ бир таҳлил доирасида бўлса-да, жаҳондаги турли тилларда қўлланадиган турли терминлар доирасида ҳам ўз ифодасига эга.

Сиёсатшунослик соҳасида “самарадорлик” ижобий ва керакли восита сифатида қаралади ва шу билан фаолиятнинг қиймат хусусиятлари маъносини олади. Сиёсий ҳокимиятнинг амал қилиш тизимига нисбатан бу атама муайян таклифларни қўллаб-қувватлашда, жамоатчилик фикрини фаол ўрганишга қодир бўлган самарали сиёсий рамзга айланди. Энг умумий шаклда самарадорлик деганда:

- натижага эришиш қобилияти тушунилади;
- натижани олишнинг у мўлжалланган кишилар учун аҳамияти;
- бу натижа аҳамиятининг унга эришиш учун сарфланган кучлар миқдорига нисбатидир.

XXI асрга келиб, жаҳон ҳамжамиятининг ривожланган давлатларида демократик давлатнинг сиёсий, ижтимоий, иқтисодий ривожланишининг омили сифатида давлат бошқаруви тизимига самарали маъмурий механизмларни қўллаш амалиёти кучайди. Бу эса, давлат бошқаруви жараёнларининг субъекти ва объекти ўртасидаги муносабатларни демократлаштиришни тақозо этувчи давлат хизмати секторлари фаолиятини тартибга солиш, меҳнат самарадорлигини баҳолаш, бошқарувга инновацион усулларни жорий этиш, бошқарувнинг индикатив режалаштириш кўрсаткичларини назорат қила оладиган профессионал бошқарувчи кадрлар тайёрлаш борасидаги эҳтиёжларнинг кескин ортишига сабаб бўлмоқда.

Зеро, бугунги кунга келиб, янги Ўзбекистонда ҳам давлат бошқаруви тизими ўз ривожининг янги босқичини бошлади. Мазкур босқичда «замонавий, оқилона бошқарув тизимини жорий этиш - олдимизга қўйган вазифаларни бажаришнинг асосий шартидир»¹.

Самарадорликни баҳолаш тушунчаси самарадорлик концепциясининг ишлаб чиқилиши асосида шаклланган. Бунинг натижасида давлат бошқарувида ҳисобдорлик, очиқлик омиллари устувор аҳамиятга эга бўлган ва сиёсий тизимда бошқарув фаолияти самарадорлигини мониторинг қилиш ва баҳолаш тизимини жорий этиш зарурати туғилган.

Баҳолашнинг таркибий қисмлари сифатида анъанавий тарзда учта тури ажратилади: миқдор, сифат ва аралаш². Миқдор баҳолаш тури статистик маълумотларни, хусусан ўсиш ва пасайиш билан боғлиқ ўзгаришларни (динамика)

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. -Т.: 28.12.2018 й. // Манба: <https://president.uz/uz/lists/view/2228> Ўзбекистон Республикаси Президентининг расмий веб-сайти.

² Нагимова А. Эффективность деятельности государственных органов управления как фактор повышения качества жизни в регионе: проблемы оценки и измерения. -Казань.: Казанский государственный университет. 2009. – 13 с.

ўз ичига олади. Сифат баҳолаш тури муайян фаолият натижасида аниқ ўзгаришларнинг юзага келганлиги, аҳолининг давлат идораларига ишонч даражаси ошганлиги (ёки аксинча) каби омилларга асосланади. Аралаш баҳолаш юқорида кўрсатилган миқдорий ва сифат баҳолаш кўрсаткичларини ўз ичига олади.

Давлат бошқарувини баҳолашнинг асосий вазифаси-бу объектив, тўлиқ ва чуқур таҳлилга асосланган ахборотни ишлаб чиқишдир. Бундай ахборот сирасига қуйидаги йўналишларни киритиш мумкин:

-давлат ҳокимияти органи фаолиятининг белгиланган йўналишда самарадорлик ва натижадорлик даражаси, шунингдек давлат бошқаруви тизимини такомиллаштириш бўйича режалаштирилган чора-тадбирлар;

-давлат бошқарувининг самарасизлигига сабаб бўлаётган омиллар;

-турли давлат бошқаруви органлари фаолиятининг ўзаро қиёсий тавсифи.

Сиёсатшуносликка оид илмий манбаларда бошқарув самарадорлигини баҳолашга кўплаб таърифлар берилган. Жумладан, баҳолаш-бу аниқ дастур тамойиллари ва кўзланган натижага эришишнинг ўзаро мувофиқлигидир³. Немис олими Х.Вольманн фикрича, баҳолаш-давлат сиёсатини амалга оширишнинг натижа ва таъсирини таҳлил қилишнинг объектив заруратидир⁴.

Самарадорликни баҳолашнинг бир нечта даража ва йўналишлари мавжуд бўлиб, булар:

- 1) давлат бошқаруви тизимининг умумий самарадорлиги;
- 2) ҳукумат фаолиятининг самарадорлиги;
- 3) ташкилот фаолиятининг самарадорлиги;
- 4) муайян бир бўлинма, гуруҳ, бўғин фаолиятининг самарадорлиги;
- 5) ишчи-ходим фаолиятининг самарадорлиги.

Баҳолашнинг аҳамияти ва фойдалилигини таъминловчи муҳим омиллардан бири-бу баҳолаш кўрсаткичларининг пухта ва аниқ ишлаб чиқилганлигидир. Бунда дастур ёки стратегияни ишлаб чиқиш жараёнида турли томонларнинг манфаатлари, қарашлари, эҳтимолий хавф-хатарларнинг инобатга олиниши устувор аҳамиятга эга. Бизнингча, бу борада шундай саволлар қўйилиши мумкин:

-баҳолаш аниқ муаммони ҳал этишга қаратилганми? Баҳолаш натижалари “қайта алоқа” (*feedback*) механизмининг шакллантира оладими?

-баҳолаш ижрочиларнинг ўзаро ҳисобдорлиги учун восита бўла оладими? Бунинг натижасида жамоатчилик билан алоқалар яхшиланадими?

-баҳолаш натижалари муайян ҳаракатлар яхшиланиши ва ривожланиши учун хизмат қиладими (*шакллантирувчи баҳо*) ёки фақатгина дастлабки қўйилган мақсад ва вазифалар бажарилганлигига урғу берадими (*умумлаштирувчи баҳо*)?

³ Новые технологии государственного управления в зеркале канадского и российского опыта. -М.: Моск. городс. Ун-т управления Правительства Москвы, 2013. – 52 с.

⁴ Вольманн Х. Оценивание реформ государственного управления: “третья волна”// Соц. 2010, № 10. С. 93-99.

Бундан кўринадики, баҳолаш фаолиятининг ўзи нимага қаратилганлиги муҳим аҳамиятга эга, чунки бунинг асосида аниқ мезонларни (кўрсаткичлар) ишлаб чиқиш мумкин бўлади. Баҳолаш кўрсаткичлари (мезон ва индикаторлар) ўз навбатида ушбу жараённинг босқичларини белгилаб олиш имконини беради.

Бу борада 5 та босқични кўрсатиш мумкин:

1) Баҳолашнинг объекти, предмети ва кўламини аниқлаб олиш; 2) Баҳолаш изчиллигини, мантикий кетма-кетлигини белгилаб олиш; 3) Баҳолашга тўсқинлик қилувчи эҳтимолий ҳолатларни аниқлаш; 4) Зарур маълумотлар базасини шакллантириш ва мунтазам тарзда янгилаб бориш; 5) Маълумотларни таҳлил қилиш ва баҳолаш натижаларини эълон қилиш⁵.

Баҳолаш мезонлари мослашувчан бўлиши ва унда замонавий технологияларни қўллаш имконияти сақланиши мақсадга мувофиқ. Баҳолаш кўрсаткичлари тизими қуйидагиларни ўз ичига олади:

-мослик: кўрсаткичлар муайян вазифани ҳал этишга қаратилган барча жараён ва жиҳатларни акс эттириши лозим;

-аниқлик: қўйилган мақсад ва вазифани амалга ошириш жараёнида йўл қўйилган хато ва камчиликлар якуний натижага таъсир қилмаслиги лозим;

-объективлик: кўрсаткичларни реал вазиятга ноҳолис баҳо бериш мақсадида ўзгартиришга йўл қўйилмаслик лозим, аксинча кўрсаткичлар рағбатлантирувчи омил вазифасини бажариши керак;

-ишончлилик: якуний ахборот ва маълумотларни тўплаш, уларни қайта ишлаш, мониторинг қилиш имкони бўлиши лозим;

-яхлитлилик: кўрсаткичлар содда, аниқ ва бир хил мазмунга эга бўлиши керак;

-фойдалилик: баҳолаш учун зарур маълумотларни тақдим қилиш минимал сарф-харажатларни талаб этиши керак;

-ўз вақтидалик ва мунтазамлилик: ҳисобот маълумотлари қатъий белгиланган вақтда тақдим қилиниши керак.

-таққослаш: кўрсаткичларни ишлаб чиқиш ва баҳолашни амалга оширишда изчилликни таъминлаш, муайян давр учун маълумотлар базасини шакллантириб бориш ҳамда халқаро амалиётда қўлланилаётган кўрсаткичлар билан уларни солиштириш. Бу ўзгаришлар динамикасини (ўсиш, ривожланиш) аниқлаш имконини беради;

-ўзига хослик: кўрсаткичлар бир-бирини такрорламаслиги лозим⁶.

Самарадорликни баҳолаш жараёнига замонавий технологияларни қўллашда қуйидагиларни аниқ белгилаб олиш зарур: 1) баҳолаш субъекти (унинг ўрни, ҳолати, мақсадли ва қадриятларининг йўналишлари); 2) баҳолаш объекти (бошқарув тизими ёки унинг таркибий қисми, фаолияти, йўналишлари, натижалар,

⁵ Вольманн Х. Оценивание реформ государственного управления: “третья волна”// Социс. 2010, № 10. С. 93-99.

⁶ Шедько Ю.Н. Система государственного и муниципального управления. -М.: Юрайт, 2015. С.225-235.

кадрлар салоҳияти; 3) самарадорликни ўлчаш воситалари (моделлар, баҳолаш тури ва технологиялари)⁷.

Давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолашга оид ёндашувлар таҳлили шуни кўрсатадики, тарихан бу жараёнда иқтисодий самарадорлик мезонлари марказий ўрин эгаллаган. Давлат бошқаруви ривожланиши ҳамда янги тузилмалар ва талабларнинг вужудга келиши билан давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолашда сиёсий, ижтимоий, ҳуқуқий, экологик, инфратузилмавий ёндашув кўпроқ аҳамиятга эга бўла бошлади. Айни вақтда, давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолашнинг деярли барча ёндашувларида давлат ҳокимияти идораларининг ўз вазифаларини тўлиқ ва сифатли бажаришлари, аҳоли эҳтиёж ва мурожаатларининг қондирилганлиги даражаси марказий ўринни эгаллади. Бу жиҳатлар давлат бошқаруви самарадорлигининг ядросини ташкил қилади ва уни баҳолашнинг энг муҳим кўрсаткичлари ҳисобланади.

Ҳар қандай мамлакатнинг ижтимоий-қитисодий ривожи кўп жиҳатдан давлат органлари ва хизматчилари фаолиятининг самарадорлиги ҳамда давлат сиёсатининг устувор йўналишларини тўғри танлаш, баҳолаш қобилиятларига боғлиқ. Давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш демократик бошқарув тизимининг асосий масалаларидан бири ҳисобланади. Бу аввало бошқарув фаолияти ва қабул қилинаётган қарорлар сифатини билдиради. Ўз навбатида, давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш таҳлилий фаолиятни ўзида акс эттиради. Бундай таҳлил келгусида давлат бошқаруви самарадорлигини ошириш ҳамда эҳтимолий хато ва камчиликларнинг олдини олишга ҳамда стратегик дастурларни амалга оширишда мавжуд ресурслардан унумли фойдаланишга хизмат қилади.

Таъкидлаш керакки, баҳолаш жуда мураккаб ва давомли жараёндир. Бу жараён изчиллик, узвийлик ва тизимлиликни тақозо этади. Давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолашга оид ёндашувларнинг аксариятида дастлабки қўйилган мақсад ва вазифаларнинг ижроси натижалари, бунга сарфланган ресурсларнинг (вақт, маблағ, инсон ресурси) якуний натижа билан ўзаро нисбати, бошқарувда очиқликнинг таъминлангани, ижтимоий фойдалилик ҳамда аҳоли эҳтиёж ва манфаатлари қондирилгани кўрсаткичлари асосий ўринни эгаллайди. Баҳолаш жараёнида таққослаш, моделлаштириш, ҳаракатларнинг аниқ алгоритмига асосланиш, статистик кўрсаткичлар таҳлили, эксперт ва фуқаролар ўртасида сўровлар ўтказиш каби услублар қўлланилади.

Жумладан, бошқарув самарадорлигини баҳолаш, бошқарувчи кадрлар тизимини такомиллаштириш, замонавий талаблар асосида уларни тайёрлаш ва танлаш мамлакатни модернизациялаш жараёнининг муҳим қисмидир. Зеро, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев 2018 йил 28 декабрда Олий

⁷ Саидов З.А., Чажаяев М.И., Ялмаев Р.А. Принятие и исполнение государственных решений. Учебное пособие. – Грозный: ФГБОУ ВО, 2015. С. 93

Мажлисга Мурожаатномасида мазкур масалага алоҳида тўхталиб, “...давлат бошқарувида самарадорликни ошириш мақсадида давлат хизматига малакали мутахассисларни жалб этишга қаратилган ягона кадрлар сиёсатини шакллантириш зарур”, деб таъкидлаган эдилар⁸.

Тез тараққий этиб бораётган замонавий бошқарув тизимидаги ўзгарувчан институционал-функционал жараёнлар давлат органлари ҳамда хизматчилари олдида мураккаблиги билан таққосланмайдиган мақсад ва вазифаларни ҳал этиш заруриятини белгилаб бермоқда.

Давлат бошқарувини самарали деб баҳолашда фуқароларга ўз имкониятидан тўлароқ фойдаланишлари учун яратилган шарт-шароитлар, аҳолининг турли қатламлари учун муносиб ҳаёт ва меҳнат унумдорлигини ошириш учун рағбатлантирувчи кучнинг (*motivation*) мавжудлиги каби омиллар устувор аҳамият касб этади.

Жаҳон амалиётида давлат бошқаруви секторида самарадорликни баҳолашнинг концептуал модели сифатида 3 та “Е” (инглиз алифбоси бўйича) қабул қилинган. Булар:

1. “Efficiency” (*самарадорлик*) – маҳсулот, товар ва хизматларнинг улар учун ишлатилган ресурслар билан мутаносиблиги;
2. “Effectiveness” (*натижадорлик*) – натижанинг мақсад ва сарфланган ресурслар билан ўзаро таққосланиши;
3. “Economy” (*тежамкорлик*) – муайян фаолиятнинг сифатини таъминловчи ресурслар қийматини минималлаштириш⁹.

Мутахассислар давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолашнинг 3 та мезонлар гуруҳини ажратишади: 1) қийматли-оқилона; 2) мақсадли-оқилона; 3) прагматик¹⁰. Давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолашнинг *қийматли-оқилона мезонлари* ўз ичига стратегик ҳужжатлар, давлат дастурлари, турли концепциялар, бошқарув тамойиллари ва услубини олади. Шунингдек, бунда давлатнинг ўз вазифаларини бажариши даражаси, лаёқати, оқилона қарор қабул қилиши, уларнинг легитимлиги жумладан, жамият аъзолари эҳтиёж ва манфаатларига мутаносиблиги, танлаш имкониятининг мавжудлиги каби жиҳатлар муҳим ҳисобланади. Ушбу мезонлар давлат бошқаруви қарорларининг самарадорлигини, уларнинг жамиятда бўлаётган ўзгаришларга мутаносиблигини баҳолашга ёрдам беради.

⁸ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. Т., “Халқ сўзи. 2018 йил 29 декабрь, № 271-272 (7229-7230).

⁹ Otrusina M., Pastuszkova E. Concept of 3 E's and Public Administration Performance // International journal of systems applications, engineering & development Issue 2. -2012. -Volume 6,. naun.org/main/UPress/saed/16-119. Атамалар ўзбек тилига муаллиф томонидан таржима қилинган.

¹⁰ Дербетова Т.Н. Оценка эффективности государственного управления: от общих подходов к конкретно-предметным // Интернет журнал «Науковедение». № 1, 2012. http://naukovedenie.ru/sbornik10/10_7/pdf

Мақсадли-оқилона мезонлар-бошқарувнинг ташкилий тузилиши, тамойиллари, шакллари, услублари, ҳуқуқий ва ахборий таъминланганлик, фуқаролар манфаатларининг ҳимоя қилинганлиги, давлат хизматлари, мавжуд ресурслардан оқилона фойдаланиш, фуқароларнинг давлат ишида иштироки даражаси, турли ижтимоий гуруҳлар манфаатларининг ўзаро мос келиши каби жиҳатлардан келиб чиқади. Ушбу жиҳатлар қўйилган мақсад ва вазифалар доирасида ишлаб чиқилган стратегия ва дастурларнинг ижроси натижаларини сарфланган давлат ресурсларига мутаносиблигини баҳолашга имкон беради.

Бошқарув самарадорлигини *прагматик* мезонлар асосида ўлчаш - сарфланган харажатларнинг эришилган натижага нисбатини акс эттиради. Бунда умумий фойдалилик (ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий), ресурсларнинг оқилона ишлатилиши, қарорларнинг инновационлиги ва турли ижтимоий гуруҳлар манфаатининг ҳисобга олиниши каби жиҳатларни қамраб олади.

Айрим мутахассислар тизимли самарадорлик кўрсаткичлари қаторига сиёсий институтларнинг “ўзаро тийиб туриш ва мувозанат” механизмига амал қилиши, вазифаларнинг тенг тақсимланганлиги, давлат бошқаруви механизмларининг фуқароларни қийнаётган муаммоларни олдиндан аниқлай олиш ва уларни қисқа муддатда ҳал қилиш омилларини ҳам киритишади¹¹.

Давлат бошқаруви тизимини модернизация қилиш давлат бошқарувини очик, динамик ижтимоий тизим сифатида шакллантиришга кўмаклашувчи оптимал параметрларни белгилаш билан узвий боғлиқдир. Давлат бошқарувининг самарали моделини шакллантириш учун сиёсий тизим, давлат ҳокимияти, фуқаролик жамияти институтлари, ижтимоий-иқтисодий стандартлар ва ижтимоий-маданий меъёрлар ўртасидаги муносабатларни ҳар томонлама таҳлил қилиш талаб этилади. Сиёсий ва ижтимоий муҳитдаги ўзгаришлар шароитида ташқи муҳит чақириқларига самарали жавоб беришга қодир давлат бошқарувининг адекват тизимини шакллантириш муаммоси долзарб бўлиб, мутаносиб тизимни ишлаб чиқиш зарурати яққол намоён бўлмоқда.

Амалда давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш масаласи мураккаб жараёнлардан бири ҳисобланади. Мутахассислар бу борада иккита муҳим жиҳатни инобатга олишни таъкидлашади: асосланган аниқ мезонларни ишлаб чиқиш ҳамда уларни амалиётга татбиқ этиш¹². Ушбу жиҳатлар баҳолаш методологиясининг асосий бўғини ҳисобланади ва яқинда баҳолаш сифатини белгилаб беради.

Давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш бевосита давлат сиёсатини амалга ошириш жараёни, бу борада қўйилган мақсад ва вазифаларнинг натижалар билан ўзаро мутаносиблигини акс эттиради. Шу сабабли, бу жараёнда қўйилган

¹¹ Мухаев Р.Т., Абрамова О.Г. Критерии эффективности современных систем государственного управления: проблема квантификации качества публичного управления // Фундаментальные исследования. -2016. № 7-1. -С. 146-154. <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=40475>

¹² Евенко Л. Организационные структуры управления промышленными корпорациями США. Теория и практика формирования. -М.: Наука, 1983. 352 с.

мақсад ва вазифалар, уларни амалга ошириш йўналишлари (ресурсларнинг оқилона сарфланиши) муҳим ўрин тутди. Бунда: қандай қилиб бошқарув жараёнида самарадорликка эришиш мумкин? Қандай восита ва усулларни қўллаш лозим? Қўйилган мақсадга эришиш мумкинми? Бунинг учун қанча муддат талаб этилади? Танланган стратегия мавжуд имкониятлар/ресурслар билан ўзаро мутаносибми? деган саволлар марказий ўринни эгаллайди.

Давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш-бу қабул қилинган қарорлар, дастур ва режалар ҳамда уларни амалга оширишга қаратилган муайян ҳаракатлар натижаларини аниқ мезонлар асосида ўлчаш жараёнидир. Бундан қўзланган асосий мақсад давлат бошқаруви фаолияти, шу жумладан қарорларнинг фуқаролар эҳтиёж ва манфаатлари билан мутаносиблигини таъминлашдан иборат¹³.

Давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш яхлит (умумлаштирилган) кўрсаткичлар тизимини ишлаб чиқишни тақозо этади. Кўрсаткичлар тизими ўз навбатида давлат институтлари фаолияти сифати, давлат хизматчилари лаёқатлилиги, давлат идораларига ишонч каби қатор мезонларни ўз ичига олади. Бунда мослик ва ҳаққонийлик; тизим барқарорлиги; профессионализм (қарор қабул қилиш услуби ва бошқарувнинг юқори бўғини фаолияти барқарорлигининг таъминланганлиги); ижтимоий ҳимоя каби омиллар ҳисобга олинади¹⁴.

Таъкидлаш керакки, баҳолаш нафақат бошқарувда йўл қўйилган хато ва камчиликларни аниқлайди, балки давлат қарорлари, дастур ва лойиҳалари натижаларининг сифатли бўлишида муҳим ўрин тутди. Баҳолаш бошқарувнинг кучли ва заиф жиҳатлари, қўйилган мақсадларга эриша олиш имкониятлари, тегишли босқичдаги натижаларнинг режага мослиги ҳамда зарур ҳолда ўзгартиришлар киритиш имконияти мавжудлигини аниқлашга ёрдам беради. Баҳолаш яқунлари бўйича тайёрланган ҳужжат кейинчалик бошқарув қарорларининг пухта ишлаб чиқилишига замин яратади.

Давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш кўпинча ижро ҳокимияти идоралари фаолиятига нисбатан қўлланади. Бизнингча, давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш фақатгина ижро ҳокимияти фаолияти билан ўлчанмайди. Бунда давлат бошқарувининг яхлит самарадорлиги манзараси бир томонлама бўлиб қолиши эҳтимоли мавжуд. Амалда ижтимоий-сиёсий жараёнларга қонунчилик ва суд ҳокимияти идораларининг таъсирини инкор қилиб бўлмайди. Шу боис, давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолашда комплекс (интеграл) кўрсаткичлар тизимига таяниш мақсадга мувофиқ.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, *биринчидан*, “давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш” тушунчасига ягона тизимли ёндашув мавжуд эмас. Амалда баҳолаш кўпинча расмий маълумотларга таянган ҳолда амалга оширилади.

¹³ Юсупов А. Ўзбекистонда давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш тизимини такомиллаштириш. Сиёсий фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. -Тошкент, 2019.

¹⁴ Якунин В., Сулакшин С., Тимченко А. Теоретические аспекты проблемы эффективности государственного управления // Власть. 2006. -№8. -С. 7 -14

Баҳолашнинг муҳим кўрсаткичларидан бири ҳисобланган эмпирик маълумотлар (аҳоли фикри) аксарият ҳолларда иккинчи даражага тушиб қолади. Шу нуқтаи назардан, давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш аниқ кўрсаткичларга асосланган тизимли таҳлилни талаб этади.

Иккинчидан, давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолашда ёндашув ва мақсадни аниқ белгилаш устувор аҳамиятга эга. Хусусан, биринчи ғалда, иқтисодий ва ижтимоий фойдалилик жиҳатларини ажратиб олиш лозим. Айни вақтда ижтимоий ва иқтисодий кўрсаткичларни бир-бирига қарши қўймаслик ва бир хил даврда бир хил натижа кутиш хато ёндашув ҳисобланади. Аксинча, уларнинг кесишувчан, ўзаро тўлдирувчан жиҳатларини излаш мақсадга мувофиқ.

Учинчидан, давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш нафақат қайсидир давлат ҳокимияти идоралари учун, балки яхлит жамият ривожини учун устувор аҳамиятга эга. Бунда бир томондан, иерархик тартибда давлат бошқаруви идоралари фаолияти сифат даражаси ошиб борса, иккинчи томондан, давлат хизматчилари фаолияти такомиллашади, жамиятда давлат бошқарувининг очиқлик даражаси ортади.

Тўртинчидан, давлат бошқаруви самарадорлигини баҳолаш жараёни унинг “муаммоли нуқталарини” аниқлаш, муҳимлилик, устуворлилик даражаларини белгилашга хизмат қилади. Бу баҳолаш олий бошқарув томонидан қабул қилинаётган қарорлар ижроси, уларнинг реал ҳаёт билан боғлиқлиги ҳамда бюджет маблағларининг оқилона сарфланаётганлиги каби масалаларни таҳлил қилиш имконини беради.

Бешинчидан, баҳолаш жараёни ва натижаси нафақат тегишли хато ва камчиликларни аниқлашга қаратилиши, балки уларни бартараф этиш ва келгусида вужудга келиши мумкин бўлган эҳтимолий муаммоларни олдини олиш бўйича тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишни ҳам ўз ичига олиши керак.